

Кирило ПЕРЕПЕЛИЦЯ,

orcid.org/0000-0002-9928-5848

старший викладач кафедри іноземних мов

Харківського національного університету радіоелектроніки

(Харків, Україна) *kyr.perepelytsia@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА ОСНОВІ АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗВО

Підготовка фахівців у немовних закладах вищої освіти полягає в розвитку іншомовної компетенції, котра дозволяє здійснювати професійні контакти іноземною мовою в різних сферах та ситуаціях, що сприяє розвитку прагнення та здатності майбутнього фахівця функціонувати як сильній мовній особистості демократичного типу з високим рівнем лінгвістичної компетенції у професійно значущих мовних подіях. Аналітичний огляд науково-теоретичної літератури з педагогіки та методики дозволив визначити самостійність студентів як передумову для розвитку необхідного рівня сформованості іншомовної компетенції. Доведено, що самостійність – особлива форма прояву активності як суб'єктної характеристики. Її розглянуто як рису особистості студента, що виробляється під час розвитку його іншомовної компетенції в закладах освіти. Визначено компоненти стійкості: мотиваційний, оціночно-регуляційний, організаційно-діяльнісний. Розглянуто іншомовну компетенцію як наслідок комплексної самоосвіти, котрий полягає в наявності відповідних знань, навичок, умінь, здібностей, особистих якостей, а також мовного, міжкультурного та професійного досвіду задля забезпечення спілкування, та складається з лінгвістичного, соціокультурного, соціолінгвістичного, дискурсивного та стратегічного компонентів. Охарактеризовано концепцію розвитку іншомовної компетенції студентів як результат активізації їхньої самостійності. Механізмом забезпечення розвитку іншомовної компетенції студентів на основі активізації їхньої самостійності є система методичного супроводу з боку викладача на всіх етапах навчання. Під час такого навчання суттєво розвиваються навички читання як основного виду мовної діяльності. Виділено критерії розвитку іншомовної компетенції: лінгвістичний, соціокультурний, соціолінгвістичний, дискурсивний та стратегічний. Критеріями оцінки рівнів активізації самостійності є особистісно-смісловий, рефлексивно-регуляторний та операційний. Виявлено три рівні розвитку іншомовної компетенції студентів та відповідні три рівні самостійності: високий, середній та низький.

Ключові слова: *іншомовна компетенція, самостійність, активізація самостійності, критерії розвитку, рівні розвитку іншомовної компетенції.*

Kyrylo PEREPELYTSIA,

orcid.org/0000-0002-9928-5848

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages

Kharkiv National University of Radio Electronics

(Kharkiv, Ukraine) *kyr.perepelytsia@gmail.com*

FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE BASED ON ACTIVATING STUDENTS' INDEPENDENCE IN HIGHER EDUCATION

The training of specialists in the non-linguistic institutions of higher education consists of the development of foreign language competence which allows professional contacts in a foreign language in various fields and situations; which contributes to the development of the desire and ability of the future specialist to function as a strong language personality of a democratic type, who has a high level of linguistic competence in professionally significant language events of professionally oriented linguistic activity. Analytical review of the scientific and theoretical literature on pedagogy and methodology made it possible to determine the independence of students as a basis for the development of the necessary level of formation of foreign language competence. It is proved that independence is a special form of manifestation of activity as a subject characteristic. It is considered as a quality of the student's personality that develops during the development of his foreign language competence in educational institutions. Components of stability are defined; motivational, evaluative and regulatory, organizational and operational. Foreign language competence is considered as a complex personal education that includes knowledge, skills, abilities, personal qualities, as well as linguistic, intercultural and professional experience that ensures communication, which consists of linguistic, sociocultural, sociolinguistic, discursive and strategic components. The concept of the development of students' foreign language competence based on the activation of their independence is characterized. The mechanism that ensures the development of students' foreign language competence based on the activation of their independence is the system of methodical support from the teacher at all stages of education. In the course of such training, reading is especially developed as a dominant type of language

activity. The criteria for the development of foreign language competence are highlighted: linguistic, sociocultural, sociolinguistic, discursive and strategic. The criteria for assessing the levels of activation of independence are personal-semantic, reflexive-regulatory and operational. Three levels of development of students' foreign language competence and corresponding three levels of independence were identified: high, medium and low.

Key words: *foreign language competence, independence, activation of independence, development criteria, levels of development of foreign language competence.*

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси в Європейській спільноті диктують нові пріоритети розвитку вітчизняної освіти. У зв'язку з цим зазнають змін статус навчальної дисципліни «Іноземна мова», її цілі, зміст, методи та підходи до навчання іноземної мови. Відповідаючи суспільним вимогам, стандарти професійної освіти, затверджені 2023 року, передбачають оволодіння студентами загальними компетенціями, зокрема сприяють розвитку здатності до аналізу та синтезу, організації та планування, вирішення проблем, критики та самокритики, застосування знань на практиці, генерації нових ідей, автономної роботи, а також свідчать про потребу організації навчання студентів іноземних мов так, щоб оволодіння іншомовною компетенцією на основі розвитку особистісних рис студентів дозволяло б їм самовизначатися, самостійно вирішувати нові завдання у нестандартних ситуаціях міжкультурної взаємодії. Специфіка предмету «Іноземна мова» вимагає від студентів максимальної самостійності та усвідомленої роботи під час оволодіння новим матеріалом.

Потреба активізації самостійності зумовлена необхідністю мобілізації освітнього потенціалу студентів, оновлення мовного, міжкультурного та професійного досвіду. Самостійність пов'язана з проявом вольових зусиль, високим ступенем свідомості та організованості, внутрішньої свободи під час оволодіння іншомовною компетенцією.

Реструктуризація колишньої освітньої моделі в зв'язку з інтеграцією України до європейського освітнього простору передбачає створення такої системи навчання іноземних мов, якій були б притаманні перехід від отримання знань до їх набуття, від навчання та навченості до розвитку, заміна принципу «освіта на все життя» на принцип «освіта протягом життя», індивідуалізація та диференціація навчального процесу, використання нових освітніх, зокрема мультимедійних технологій, збільшення частки самостійної роботи студентів, підвищення ступеня їхньої відповідальності та самостійності. Вищезазначене створює, з одного боку, сприятливий контекст для активізації самостійності студентів під час навчання іноземної мови, з іншого боку, вимагає перегляду цільових установок навчання іноземної мови в ЗВО, що, в свою чергу, впливає на зміст та організацію навчального процесу. Студен-

там важливо вміти здійснювати своєрідну «фільтрацію» навчального матеріалу, виокремлювати основне й витіснити другорядне, крім того, головне ще й узагальнювати та систематизувати (Гончаренко; 2003). Треба знати, що головні думки, на відміну від другорядних, викладачі зазвичай підкреслюють інтонацією, сповільненим темпом мовлення тощо.

Активізація самостійності стає компонентом іншомовної освіти студента. Швидкі темпи розвитку суспільства, його інформатизація вимагають від студентів, майбутніх випускників, умінь працювати з великим обсягом іншомовної інформації під час проходження виробничої практики, стажування, практичної та наукової професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні десятиліття особливої актуальності в галузі іншомовної освіти набули дослідження, присвячені формуванню та розвитку комунікативної компетенції на різних рівнях освіти. М. Білогорка, Т. Мороз виділяють дві складових комунікативної компетентності: *мовну* компетенцію як певний рівень обізнаності конкретного суб'єкта чи суб'єктів з ідеальною знаковою системою рідної або іноземної мови та *мовленнєву* – здатність людини до практичного використання знань про мову в процесі комунікації (Білогорка; 2015). Явищу комунікативної компетентності властива ієрархічність і різноаспектні виявлення відповідно до рівнів ієрархічної комунікативної піраміди, адже комунікативна компетенція є здатністю правильно користуватися мовою в соціально детермінованих ситуаціях.

Аналіз науково-теоретичної літератури дає підстави говорити про проблему самостійності як про важливий елемент сучасної педагогічної науки. Свідченням цього є дослідження, присвячені самостійності пізнання та спілкування, самостійності та активності особистості (А.К. Болотова, Т.В. Черкашина та ін.). Проблеми самостійності, самоосвіти, автономності висвітлено в науково-методичних публікаціях як в Україні, так і за кордоном (О.В. Бурлук, І.В. Грабовець, В. Топольський, І.Р. Egel та ін.). У дослідженнях розглянуто проблеми зумовленості пізнавальних процесів сформованістю певних якостей особистості, у тому числі самостійністю, залежність параметрів засвоєння мови та мовного розвитку від розвитку

якостей особистості, зокрема, пов'язаних з вольовою та інтелектуальною сферами.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Під час роботи з публікаціями не виявлено науково-методичних досліджень, присвячених комплексному вивченню проблеми розвитку іншомовної компетенції студентів, спричиненого активізацією їхньої самостійності.

Мета статті. Сказане вище визначає актуальність розвитку іншомовної компетенції під час активізації самостійності студентів як необхідної умови дотримання державних положень освітніх стандартів. Не менш актуальною виявилася розробка концепції та методики цілеспрямованого розвитку іншомовної компетенції під час активізації самостійності студентів. Тобто актуальність проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість допомогли сформулювати тему дослідження: «Формування іншомовної компетенції на основі активізації самостійності студентів в ЗВО».

Виклад основного матеріалу. Наукове обґрунтування проблеми активізації самостійності студентів з метою розвитку їхньої іншомовної компетенції включає аналіз соціальних та науково-теоретичних передумов постановки проблеми активізації самостійності студентів як основи розвитку іншомовної компетенції у ЗВО. Адаптуючи вимоги Ради Європи до вивчення іноземних мов в Україні, розробники державних освітніх стандартів поставили за мету сформувати цілісну систему універсальних знань, навичок та умінь, самостійної діяльності та особистої відповідальності студентів. Отже, основний акцент навчальної дисципліни «Іноземна мова» зроблено на формуванні у студентів багатшарового та багатокомпонентного набору мовних здібностей, навичок та умінь, готовності до здійснення мовних вчинків, різних за ступенем складності, що включають виявлення та характеристику мотивів та цілей, розвиток особистості та її поведінки (Болотова; 2009). Аналітичний огляд науково-теоретичної літератури з психології, педагогіки, методики дозволив визначити самостійність студентів як основу для розвитку необхідного рівня сформованості іншомовної компетенції студентів ЗВО.

Самостійність – особливі форми прояву активності як суб'єктної характеристики. Її розглянуто як рису особистості студентів, що виробляється під час розвитку їхньої іншомовної компетенції в закладах освіти та визначається стійкістю мотиваційного, оціночно-регуляційного, організаційно-діяльнісного компонентів.

Мотиваційний компонент є складовою професійно-ціннісних наукових орієнтирів, він

пов'язаний зі здатністю вибирати ціннісні та смислові установки для своїх дій під час виконання професійно орієнтованих мовних завдань, визначати імовірності використання отриманої інформації, знань, навичок, умінь, мовного та мовленнєвого досвіду, використовувати позитивні судження про власні знання, навички, уміння, здібності, мовний досвід як фактор мотивації, а також аналізувати мотиви своєї іншомовної та професійної діяльності.

Оціночно-регуляційний компонент включає самоконтроль досягнутих результатів оволодіння мовою, прагнення завершити розпочате, стійкість, планомірну реалізацію намірів, відповідальність за навчальну діяльність, незалежність від зовнішніх оцінок, критичність, рефлексію виконуваної діяльності, труднощів, оцінювання себе в діяльності, використання зворотного зв'язку в ситуації навчання, контролю іншомовних знань, навичок, умінь, аналіз та корекцію процесу оволодіння іноземною мовою.

Організаційно-діяльнісний компонент включає цілепокладання, оцінювання реальності досягнення мети, моделювання, організацію та планування засвоєння матеріалу, навчальну роботу, вибір стратегії навчання, оптимізацію використання часу залежно від результатів самопізнання, незалежність у виборі засобів, вміння орієнтуватися в ситуації, пошукові, проектувально-прогностичні вміння, вміння навчатися, застосування отриманих знань; наступництво знань.

Завдяки аналізу науково-теоретичної літератури вдалося уточнити поняття «іншомовна компетенція»: це здатність та готовність здійснювати іншомовне спілкування на підставі комплексу специфічних для іноземної мови знань, навичок, умінь, здібностей, якостей, досвіду, які забезпечують комунікацію, інтеракцію та перцепцію іноземною мовою. Отже, іншомовна компетенція є набором особистісних якостей, що включає знання, навички, уміння здібності, а також мовний, міжкультурний та професійний досвід, котрий забезпечує комунікацію, інтеракцію та перцепцію іноземною мовою та складається з лінгвістичного, соціокультурного, соціолінгвістичного, дискурсивного та стратегічного компонентів (Галкіна; 2014: 26).

Кожний компонент включає: а) знання, навички, уміння, здібності та досвід використання в мовному контексті усно та письмово, рецетивно та продуктивно індивідуальних ресурсів лексики, граматики та фонетики (лінгвістичний); б) адекватне розуміння іноземної мови, обумовлене культурними особливостями носіїв мови; в) використання культурно обумовлених одиниць під час

міжкультурного спілкування (соціокультурний); г) розпізнавання, використання та перетворення мовних форм, виходячи з ситуації спілкування (соціолінгвістичний); г) визначення логічних зв'язків між мовними елементами, вибудовування смислового ряду; д) лінгвістичне моделювання; е) структурування, класифікації, узагальнення (дискурсивний); є) використання вербальних засобів, необхідних для компенсації у разі мовних, міжкультурних, інформаційних, загальних, професійних збоїв комунікації; ж) реконструкцію мовного матеріалу; з) структурне, семантичне, асоціативне прогнозування (стратегічний).

Самостійність називають якість особистості, виражену операційними характеристиками. Така характеристика особистості студента активізується під час оволодіння іншомовною компетенцією та визначається стійкістю мотиваційного, оціночно-регуляційного, організаційно-діяльнісного компонентів. Враховуючи природу компетенції, її зв'язок із особистісними якостями суб'єкта та залежність від них, наявність обумовленого їхнім змістом операційного сегмента, інтегральний характер цього поняття щодо знань, навичок, умінь, можна говорити про активізацію самостійності як про процес, спрямований на досягнення активності суб'єкта в навчанні іншомовної діяльності, що виявляється на мотиваційному, оціночно-регуляційному, організаційно-діяльнісному рівнях. Отже, внаслідок активізації самостійності студентів під час навчання їх іноземній мові можна досягти стану активності суб'єкта в іншомовній діяльності на мотиваційному, оціночно-регуляційному, організаційно-діяльнісному рівнях, відтак змінюється наповнення операційного сегмента іншомовної компетенції.

Концепція розвитку іншомовної компетенції студентів, пов'язана з активізацією їхньої самостійності, розглядає основні напрямки розвитку іншомовної компетенції у ЗВО, формулює підходи, принципи та організаційно-дидактичні умови розвитку іншомовної компетенції студентів на підставі активізації їхньої самостійності (Грабовець; 2004). Розвиток іншомовної компетенції відбувається згідно з комунікативним підходом за умови взаємодії учасників педагогічного процесу, що моделюють майбутню професійну діяльність студентів. Взаємообумовленість процесів розвитку іншомовної компетенції студентів та активізації їхньої самостійності стає помітною під час цілепокладання, визначення процесу, змісту та результатів навчання. Отже, реалізується навмисний, цілеспрямований та організований розвиток іншомовної компетенції студентів під час активізації їхньої самостійності.

Механізмом, що забезпечує розвиток іншомовної компетенції студентів на основі активізації їхньої самостійності, є система методичного супроводу з боку викладача на всіх етапах навчання. Такий супровід передбачає: а) відбір змісту навчання з урахуванням циклічності формування мотиваційних комплексів, стратегій та прийомів навчання студентів мотивації, рефлексії, саморегуляції та самоорганізації; б) інтегрування навчання всіх видів іншомовної діяльності під час професійно орієнтованого спілкування (Kopzhasarova; 2016). Таке навчання особливо сприяє розвитку читання як основного різновиду мовної діяльності, що вимагає максимальної самостійності від студентів, а також є засобом формування та контролю мовних навичок та вмінь.

Виділяють такі критерії розвитку іншомовної компетенції: лінгвістичний, соціокультурний, соціолінгвістичний, дискурсивний та стратегічний. Критеріями оцінки рівнів активізації самостійності є: особистісно-смысловий, рефлексивно-регуляторний та операційний. Виявлено три рівні розвитку іншомовної компетенції студентів та відповідні три рівні самостійності: високий, середній та низький. Ці рівні є базовими і дозволяють відстежувати взаємовплив двох процесів: розвитку іншомовної компетенції студентів та активізації їхньої самостійності. Для спостереження за розвитком іншомовної компетенції та самостійності студентів у природних умовах навчання можливе виділення проміжних рівнів: середньо-високого, середньо-низького. Отже, розвиток іншомовної компетенції студентів на підставі активізації їхньої самостійності є цілісною системою, що спирається на провідну концепцію інтеграції процесів розвитку іншомовної компетенції та активізації самостійності студентів, відповідні підходи, принципи, організаційно-дидактичні умови розвитку іншомовної компетенції студентів у ЗВО. (Топольський; 2009; 144).

Навчаючи студентів іноземної мови, необхідно послідовно знайомити їх зі стратегіями навчання, працювати над їх чітким усвідомленням, спільно обговорювати переваги різних стратегій, слідкувати за самооцінкою та моніторингом мовних компетенцій самими студентами, приділяти увагу можливості перенесення стратегії на нові навчальні завдання.

До стратегій навчання належать мотиваційні, рефлексивно-регуляційні, організаційні, спрямовані на активізацію відповідних компонентів самостійності, а також професійні, необхідні для оволодіння іноземною мовою.

До *мотиваційних стратегій* відносять стимулювання виконання завдань та завершення розпочатого, суперництва, освоєння нових способів діяльності, робота з запропонованими обставинами. На їх підставі можна реалізувати відповідні прийоми, а саме: емоційне стимулювання, аналіз доцільності діяльності, заохочення себе, ретроспективний аналіз власних досягнень, порівняльний аналіз власних успіхів та досягнень інших студентів.

Організаційні стратегії включають цілепокладання, планування, оптимізацію, стратегії очікування, співпрацю, адитивні стратегії. В межах цих стратегій студенти вдаються до прийомів самостійної постановки мети навчального завдання, планування процесу роботи над завданням, моделювання, спостереження, вироблення моделі правильної реакції, створення належних умов для самостійної роботи, підготовки до екзаменів, заліків, контрольних робіт, тестів з професійної мови.

До *рефлексивно-регуляційних стратегій* відносять стратегії самоаналізу, презентації, самооцінювання, самоконтролю, стимулювання власної пізнавальної активності, в тому числі стратегії дискусії, які є ефективними стратегіями активізації продуктивної розумової діяльності та розвитку творчого мислення. Навчання іноземної мови спрямовано на активізацію самостійності студентів з метою розвитку їхньої іншомовної компетенції. Можна виокремити декілька відповідних професійних стратегій активізації самостійності. До таких стратегій належать стратегії розпізнавання, застосування лексичних одиниць, граматичних, морфологічних форм, синтаксичних конструкцій, порівняльний аналіз, проникнення до іншої культури, перемикання мовних кодів, дискурсивна аналітика, розвиток мовного здогаду, подолання дефіциту мовних засобів (Чередніченко; Чередніченко; 2018; 492). До прийомів, рекомендованих для використання студентами під час реалізації зазначених стратегій, належать прийняття рішень для розуміння значень слів, непряме дослідження семантики, попередження помилок, робота з етимологією слова, співставлення застарілих слів у рідній мові та сучасних слів в іноземній мові, розпізнавання хибних когнатів; асоціації/аналогії; вербалізація під час вирішення аналітичного завдання.

Названі стратегії сприяють активізації мотиваційного, оціночно-регуляційного, організаційно-діяльнісного компонентів самостійності в розвитку іншомовної компетенції. Необхідно відзначити різні рівні прояву стратегій:

- 1) декларативний рівень – рівень цілей, завдань навчання;
- 2) рівень способів діяльності з оволодіння компонентами іншомовної компетенції;
- 3) рівень оцінювання результату навчання іншомовної діяльності.

Під час реалізації зазначених стратегій самостійність простежується на всіх рівнях іншомовної компетенції. Стратегії виконують функцію фасилітації та присвоєння знань. Використання стратегій сприяє здійсненню двох взаємообумовлених процесів: активізації самостійності студентів та розвитку їхньої іншомовної компетенції. Стратегії супроводжують увесь процес навчання та здійснюються в різних формах та на всіх рівнях навчання мови у вигляді конкретних прийомів. Зрештою, актуалізація стратегій забезпечує високий рівень розвитку іншомовної компетенції студентів завдяки активізації їхньої самостійності. Зазначені стратегії та прийоми реалізуються в межах системи вправ та завдань. Система вправ та завдань з розвитку самостійності студентів втілюється на підставі кількох важливих принципів: комунікативності, проблемності, професійної спрямованості, функціональності, ситуативності, новизни, особистісної орієнтованості, колективної взаємодії. Вправи слід складати виходячи з необхідності розвитку кожного з перелічених компонентів іншомовної компетенції студентів. Отже, вправи, спрямовані на розвиток лінгвістичної компетенції, мають складатися з урахуванням розвитку лексико-граматичних, морфологічних, синтаксичних навичок та вмій (Нос, 2020).

Висновок. Успішний розвиток іншомовної компетенції студентів можливий за умов розробки та реалізації концепції як сукупності теоретичних положень, відображених у базових принципах інтегративності процесів розвитку іншомовної компетенції та активізації самостійності студентів, моделювання функціональної професійної діяльності, продуктивного співробітництва, взаємодії самостійного вивчення іноземної мови та педагогічного управління, заснованого на теоретичному синтезі взаємодоповнюючих підходів: особистісно орієнтованого, суб'єктно-діяльнісного, компетентнісного, системного та комунікативного.

Методика навчання студентів іноземної мови є механізмом, що забезпечує взаємозумовленість процесів розвитку іншомовної компетенції студентів та активізації їхньої самостійності. Вона є концептуальною основою розвитку іншомовної компетенції на підставі активізації самостійності та складається з взаємопов'язаних та взаємозумовлених компонентів, до яких належать цілі, підходи,

принципи, організаційно-дидактичні умови, способи їх реалізації, зміст, етапи, критерії та результати навчання у вигляді сформованих компетенцій.

Неабияке значення мають стратегії та прийоми навчання студентів самомотивації, рефлексії, саморегуляції та самоорганізації в умовах професійно орієнтованого спілкування, що підвищує

їхню самостійність в оволодінні мовою та рівень використання сформованих компетенцій. Під час навчання мови читання розвивається як окремий вид мовної діяльності, що вимагає максимальної самостійності від студентів, та є засобом формування та контролю мовних навичок та мовних умінь студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. ред. С.У. Гончаренко, П.М. Олійник, В.К. Федорченко. Київ. Вища школа, 2003.С.323.
2. Білогорка М., Мороз Т. Шляхи формування мовної компетентності особистості. *Актуальні питання гуманітарних наук. Випуск 11. Дрогобич*, 2015. С. 222–228. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2015_11_33.
3. Болотова А.К., Башкин Е.Б. Самопізнання і розвиток особистості як «особливий часовий елемент» *Культурно-историческая психология*. 2009. № 1. С.19-27..
4. Галкіна В. Д. Зміст і структура іншомовної професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 4 (41). С. 24–29.
5. Грабовець І.В. Самоосвіта як інтегруюча детермінанта самореалізації молодих фахівців у професійній діяльності: дис. канд. соціолог. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» *Київський національний університет імені Тараса Шевченка*. К., 2004.
6. Нос, Л., & Павленко, Н. Використання комунікативних вправ на уроках англійської мови. *Молодий вчений*, 10 (86),2020. С.416-419. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-851>.
7. Топольський В. Самореалізація та самоорганізація студентів в умовах навчання у вищій школі. *Вища школа*. 2009. XL- VI. 144–146 с
8. Чередніченко В. А., Чередніченко Г. А. Сутність і структура іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. Вип. 58/59. С. 489–495
9. Kopzhasarova U. I., Manuilova N. A. DEVELOPMENT OF STUDENTS INDEPENDENT WORK AT FOREIGN LANGUAGE CLASSES. *International Journal Of Applied And Fundamental Research*. 2016. Vol.1. URL: www.science-sd.com/463-24967 (10.02.2017)

REFERENCES

1. Metodyka navchannia i naukovykh doslidzhen u vyshchyi shkoli. [Methods of teaching and scientific research in higher education] navch. posib. red. S.U. Honcharenko, P.M. Oliinyk, V.K. Fedorchenko. Kyiv.Vyshcha shkola,.p. 323. [in Ukrainian].
2. Bilohorka M., Moroz T. (2015) Shliakhy formuvannia movnoi kompetentnosti osobystosti [Ways of forming linguistic competence of the individual] Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vypusk 11. Drohobych, 2015. pp. 222–228. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2015_11_33. [in Ukrainian].
3. Bolotova A.K., Bashkyn E.B. (2009) Samopiznannia i rozvytok osobystosti yak «osoblyvyi chasovy element» [Self-knowledge and personality development as a “special time element”] Kulturnoystorycheskaia psykholohyia. Vol. 1. pp. 19-27. [in Ukrainian].
4. Halkina V. D. (2014) Zmist i struktura inshomovnoi profesiinoi kompetentnosti maibutnix mahistriv viiskovoho upravlinnia [Content and structure of foreign language professional competence of future masters of military administration] Visnyk Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy. Vol. 4 (41). pp. 24–29. [in Ukrainian].
5. Hrabovets I.V. (2004) Samoosvita yak intehruiuucha determinanta samorealizatsii molodykh fakhivtsiv u profesiinii diialnosti:[Self-education as an integrating determinant of self-realization of young professionals in professional activity] dys. kand. sotsioloh. nauk : spets. 22.00.04 «Spetsialni ta haluzevi sotsiolohii» Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. K.. [in Ukrainian].
6. Nos, L., & Pavlenko, N. (2020) Vykorystannia komunikatyvnykh vprav na urokakh anhliiskoi movy. [Using communicative exercises in English lessons] Molodyi vchenyi, Vol.10 (86), pp.416-419, Available at: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-851>. [in Ukrainian].
7. Topolskyi V. (2009) Samorealizatsiia ta samoorganizatsiia studentiv v umovakh navchannia u vyshchii shkoli. [Self-realization and self-organization of students in the conditions of study in higher education] Vyshcha shkola. XL- VI. Pp. 144–146. [in Ukrainian].
8. Cherednichenko V. A., Cherednichenko H. A. (2018) Sutnist i struktura inshomovno profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnix inzheneriv-tekhnologiv kharchovoi promyslovosti [The essence and structure of foreign language professional and communicative competence of future engineers-technologists of the food industry] Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. Vol. 58/59. P. 489–495[in Ukrainian].
9. Kopzhasarova U. I., Manuilova N. A. (2016) Development of students independent work at foreign language classes International Journal of Applied And Fundamental Research. Vol.1. URL: www.science-sd.com/463-24967 (10.02.2017)